

УДК 347.56:614.25

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.50>

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я, ЖИТТЯ ТА МАЙНА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Танасюк О.Є.,

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

ORCID: 0009-0000-3725-2605

Танасюк О.Є. Поняття та ознаки зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи.

Метою статті є визначення поняття та ознак зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи.

Встановлено, що зобов'язанням з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, характерні ознаки зобов'язання загалом та недоговірних зобов'язань зокрема.

Охарактеризовано такі спеціальні ознаки зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи: 1) це цивільне майнове правовідношення, пов'язане із завданням шкоди рятувальнику; 2) підставою виникнення є правомірна поведінка у формі юридичного вчинку фізичної особи – рятувальника; 3) суб'єктами є потерпілий – рятувальник, та ті суб'єкти, які зобов'язані відшкодувати шкоду; потерпілим є особа, яка без відповідних повноважень вчиняла рятувальні дії; до моменту виникнення зобов'язання відомо про державу як майбутнього суб'єкта відшкодування; 4) об'єктом зобов'язання є відшкодування шкоди, завданої рятувальнику; 5) це різновид недоговірних зобов'язань; 6) характерним є імперативність правового регулювання загалом, однак на стадії виконання зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої майну рятувальника, який без відповідних повноважень рятував від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, таким зобов'язанням характерний як імперативний, так і диспозитивний механізм правового регулювання; 7) призначені для виконання охоронної (захисної), відновлювальної та виховної функції; 8) відшкодування шкоди рятувальнику здійснюється за принципом повного відшкодування; винятком із цього принципу є відшкодування шкоди, завданої майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, де розмір відшкодування: а) залежить від майнового становища власника (володільця) майна, якому завдана шкода; б) обмежується вартістю майна, яке рятувалося; 9) відносяться до регулятивно-охоронних правовідносин, де за підставою виникнення та розподілом обов'язку відшкодування шкоди, завданої рятувальнику – регулятивні, а за своїм призначенням (функціями, завданням) – охоронні; набувають характер регулятивно-охоронних правовідносин одночасно без будь-якої трансформації одних в інші; 10) мають ризиковий характер.

Вищезазначена характеристика дозволила визначити поняття зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, як майнових ризикових правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди особі, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози здоров'я, життя та майно іншої особи (рятувальник), що не є порушенням договірних зобов'язань, у силу яких держава чи власник (володілець) майна, яке рятувалося, зобов'язані її відшкодувати, а рятувальник має право на відшкодування завданої йому шкоди в повному обсязі, крім випадків, передбачених законом.

Ключові слова: зобов'язання, відшкодування шкоди, рятування, здоров'я, життя, майно, фізична особа, держава, рятувальник, правовідносини, ризик.

Tanasyuk O.E. Concept and characteristics of obligations to compensate for damage caused as a result of saving the health, life and property of an individual.

The purpose of the article is to define the concept and features of obligations to compensate for damage caused as a result of saving the health, life and property of an individual.

It is established that the obligation to compensate for damage caused as a result of saving the health, life and property of an individual is a characteristic feature of the obligation in general and non-contractual obligations in particular.

The following special features of the obligations to compensate for damage caused as a result of saving the health, life and property of an individual are characterized: 1) this is a civil property legal relationship related to the task of harming the rescuer; 2) the basis for the occurrence is lawful behavior in the form of a legal act of an individual – rescuer; 3) the subjects are the victim – rescuer, and those subjects who are obliged to compensate for the damage; the victim is a person who, without appropriate authority, has committed rescue actions; until the time when the obligation arises, the State is known as the future subject of reparation; 4) the object of the obligation is reparation for the damage caused to the rescuer; 5) it is a type of non-contractual obligation; 6) the imperative of legal regulation in general is characteristic, however, at the stage of fulfilling the obligation of reparation for the damage caused to the property of the rescuer, who, without appropriate authority, saved from real threat the property of another person, which has essential value, such obligation is characteristic as imperative and the dispositive mechanism of legal regulation; 7) are intended for the performance of protective (protective), restorative and educational functions; 8) compensation for damage to the rescuer is carried out according to the principle of full compensation; an exception to this principle is compensation for damage caused to the property of a person who, without appropriate authority, saved from a real threat the property of another person, which has significant value, where the amount of compensation: (a) depends on the property position of the owner (owner) of the property, to whom the damage was caused; (b) is limited by the value of the property that was saved; 9) refer to regulatory and protective legal relations where, on the basis of the occurrence and distribution of the obligation to compensate for the damage caused to the rescuer, – are regulatory, and on their purpose (functions, tasks) – are protective; acquire the character of regulatory and protective legal relations at the same time without any transformation of some into others; 10) are risky.

The above-mentioned characterization made it possible to define the concept of obligations to compensate for damage caused as a result of saving the health, life and property of an individual as property risk legal relations arising from causing damage to a person who, without appropriate authority, saved from a real threat to the health, life and property of another person (rescuer), which is not a violation of a contractual obligation, by virtue of which the state or the owner (owner) of the property that was being saved are obliged to compensate him and the rescuer has the right to compensation for the damage caused to him in full, except for cases provided for by law.

Key words: Obligation, Damage Compensation, Rescue, Health, Life, Property, Individual, State, Rescuer, Legal Relationship, Risk.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1], а «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Таким чином держава встановлює гарантії існування та забезпечення захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів фізичної особи. Найбільш поширеними способами захисту цивільних прав та інтересів є вимога про відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, а також відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п.п. 8,9 ч. 2 ст. 16 ЦК України) [2]. Такі способи захисту є складовою механізму цивільно-правового регулювання зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи. Саме можливість відновити порушене право та одержати відшкодування понесених втрат внаслідок порушення суб'єктивного цивільного права становить мету існування та правового регулювання такого виду цивільно-правових зобов'язань.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, уперше одержали нормативне закріплення у ЦК України від 16 січня 2003 року. У главі 80 цього кодексу було сформовано правові підстави для виникнення цих зобов'язань та суб'єкти відшкодування шкоди. При цьому вперше було покладено на державу обов'язок відшкодувати шкоду, завдану особі, яка вчинила рятувальні дії.

Сьогодні Україна перебуває у стані протидії агресії російської федерації, що зумовлює появу численних випадків рятування життя, здоров'я та майна фізичних осіб. У таких ситуаціях нерідко виникають обставини, коли самі рятувальники зазнають шкоди, що спричиняє необхідність вирішення питання про її відшкодування.

При застосуванні норм про відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, у практикуючих юристів та теоретиків виникають питання про специфічні ознаки цих зобов'язань. Це зумовлено тим, що цей вид цивільно-правових зобов'язань дуже подібний з іншими видами зобов'язань із відшкодування шкоди (завданої правомірними та протиправними діями). Усе це свідчить про необхідність комплексного дослідження ознак зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, що дозволить визначити поняття цієї правової категорії.

Стан опрацювання цієї проблематики. Варто зазначити, що проблематика зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, привертала увагу небагатьох науковців. З моменту нормативного закріплення у ЦК України цього виду зобов'язань найпершими та донині єдиними дисертаційними дослідженнями є праці Д.С. Шапошнікова «Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи» (2005) [3] та В.А. Черната «Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи» (2006) [4]. Водночас окремі аспекти зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, досліджували у наукових публікаціях такі вчені, як І.І. Голубенко, В.М. Ігнатенко, Т.С. Ківалова, О.Я. Кузміч, О.Д. Кутателадзе, Є.О. Харитонов та інші. Проте сьогодні існує низка теоретичних і практичних питань, пов'язаних із відмежуванням зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, від інших видів недоговірних зобов'язань із відшкодування шкоди.

Метою статті є визначення поняття та ознак зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи.

Виклад основного матеріалу. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, є частиною загальної системи зобов'язань у цивільному праві, тому йому властиві ознаки зобов'язання загалом: 1) це цивільне правовідношення; 2) елементами правовідношення є суб'єкти, об'єкт, зміст; 3) суб'єкти правовідношення – кредитор і боржник; 4) об'єкт правовідношення – поведінка боржника; 5) зміст правовідношення – права та обов'язки суб'єктів; 6) підстави виникнення правовідношення – юридичні факти.

Виходячи із зазначеного досліджуване зобов'язання є цивільним правовідношенням, що виникає лише у разі завдання шкоди рятувальнику. Тобто це зобов'язання пов'язано із фактом завдання шкоди, відповідно за відсутності у рятувальника шкоди питання про виникнення такого зобов'язання не виникає, оскільки немає що відшкодувати. Разом з тим, такі зобов'язання завжди виступають як майнові цивільні правовідносини, оскільки обов'язок боржника полягає у відшкодуванні шкоди, тобто є майновим за характером. Крім того, специфіка підстави виникнення досліджуваних зобов'язань полягає у тому, що такою правомірною поведінкою є юридичні вчинки фізичних осіб. Суб'єктами зобов'язальних правовідносин є потерпілий – рятувальник, та ті суб'єкти, які зобов'язані відшкодувати шкоду.

Специфіка такого виду зобов'язань полягає в тому, що шкода має бути завдана особі, яка без відповідних повноважень вчиняла рятувальні дії. Це означає, що потерпілою особою не може бути особа, яка вчиняла рятувальні дії за наявності відповідних повноважень для цього.

Законодавець встановлює механізм правового визначення суб'єкта відшкодування шкоди залежно від об'єкта щодо якого здійснено рятувальні дії, а також виду шкоди, завданої рятувальнику. Відповідно обов'язок відшкодування шкоди може покладатися на державу (ст. 1161, ч. 1 ст. 1162 ЦК України) [2], а також на власника (володільця) майна щодо якого вчинялися рятувальні дії (ч. 2 ст. 1162 ЦК України) [2]. Таким чином, суб'єкти таких зобов'язальних правовідносин встановлюються законом, а не за принципом свободи договору.

Крім того, у такому підході вбачається специфіка зобов'язання, оскільки таке зобов'язальне правовідношення породжує обов'язок для держави, яка перебуває поза зв'язку обставин із загрозою завдання шкоди та рятувальними діями. Разом із тим таке зобов'язання спричиняє виникнення обов'язку відшкодування шкоди для держави щодо рятувальника, який її потерпів. Варто звернути увагу, що на цю обставину у свій час вказував і В. А. Чернат [2, с. 13].

Об'єктом зобов'язання є відшкодування шкоди якої зазнав рятувальник, що визначається її розміром.

Змістом цього зобов'язання є право рятувальника, як кредитора, на відшкодування шкоди, завданої йому внаслідок рятувальних дій, та обов'язок іншого суб'єкта, як боржника, здійснити таке відшкодування. Слід зазначити, що таке зобов'язання для боржника завжди породжує обов'язок вчинити певні активні дії, що полягають у відшкодуванні шкоди. Це означає, що пасивні дії (бездіяльність) не можуть становити зміст такого зобов'язального правовідношення.

Законодавець розмістив норми про зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, у підрозділі 2 розділу III «Недоговірні зобов'язання». Це означає, що цей вид зобов'язань відноситься до різновиду недоговірних. Тому для них властиві особливі ознаки недоговірних зобов'язань, однак вони мають особливе забарвлення.

По-перше, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, є недоговірними, тому їх характеризує ознака про те, що вони виникають у тому випадку, коли завдана рятувальнику шкода не була наслідком невиконання чи неналежного виконання чинного зобов'язання. У зв'язку з цим, для зобов'язаного суб'єкта обов'язок відшкоду-

вання шкоди виникає вперше, тобто є новим. Відповідно завдання шкоди рятувальнику спричиняє виникнення зобов'язання з відшкодування шкоди та обов'язку для держави чи особи, в інтересах якої діяв рятувальник, здійснити таке відшкодування. Отже, у досліджуваних зобов'язаннях обов'язок із відшкодування шкоди рятувальнику завжди є новим для зобов'язаного суб'єкта.

По-друге, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, виникають з порушення абсолютних прав. Це може бути порушення особистих немайнових прав фізичної особи, зокрема права на життя та здоров'я. Також зобов'язання відшкодувати шкоду можуть бути наслідком порушення майнових прав, зокрема права власності.

Необхідно звернути увагу на те, що зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, виникають у разі порушення абсолютних прав рятувальника, однак самі зобов'язальні правовідносини мають відносний характер. Це пояснюється тим, що з моменту завдання шкоди рятувальнику вони виникають і вже відомо суб'єкта, на якого законодавець покладає обов'язок здійснити відшкодування шкоди. Таким чином, спостерігаємо трансформацію абсолютних правовідносин у відносні з моменту виникнення зобов'язання.

По-третє, для зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, характерним є імперативність правового регулювання, оскільки такі зобов'язальні правовідносини виникають у разі відсутності договірної домовленості між сторонами на момент їх виникнення. Це означає, що сторони зобов'язання не вільні у виборі своєї поведінки, а повинні керуватися приписами нормативно-правових актів. Вважаємо, що зазначена специфіка правового регулювання зобов'язань зумовлена такими обставинами: а) правомірним характером поведінки рятувальника; б) обов'язок відшкодування шкоди покладається, як правило, на державу.

Правовому регулюванню зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи, присвячено окрему главу 80 ЦК України, що містить дві статті. Особливий характер структури та положень цієї глави полягає у тому, що відсутні загальні правила відшкодування шкоди, завданої рятувальнику. Водночас законодавець розрізняє два види таких зобов'язань залежно від об'єкта щодо якого здійснено рятувальні дії:

1) зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи (ст. 1161 ЦК України) [2];

2) зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи (ст. 1162 ЦК України) [2].

На наш погляд, на стадії виконання зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої майну рятувальника, який без відповідних повноважень рятував від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, таким зобов'язанням характерний як імперативний, так і диспозитивний механізм правового регулювання. Вважаємо, що ст. 1162 ЦК України можна тлумачити як диспозитивну норму-припис цивільного права, тобто «передбачене державою правило поведінки, сформульоване таким чином, що може бути змінено за згодою сторін цивільно-правового відношення і в незмінному вигляді застосовується до його учасників тільки в тому випадку, якщо вони не обрали для себе інший варіант поведінки» [5, с. 142]. Тобто цивільно-правовий договір може бути регулятором правовідносин між сторонами, де може містити розмір, порядок відшкодування шкоди, строки здійснення відшкодування чи припинення самого зобов'язання.

По-четверте, зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, спрямовані на захист цивільних прав та інтересів особи, яка вчинила рятувальні дії. При цьому захисна функція зобов'язань здійснюється шляхом виконання відновлювальної функції.

По-п'яте, певною специфікою також володіє механізм визначення розміру відшкодування шкоди, завданої майну рятувальника, що залежить від двох обставин: 1) майнового становища власника (володільця) майна, якому завдана шкода; 2) розмір відшкодування шкоди не може перевищувати вартості майна, яке рятувалося (ч. 2 ст. 1162 ЦК України) [2]. Таким чином, законодавець встановлює підставу для зменшення розміру відшкодування – це майнове становище власника (володільця) майна, якому завдана шкода (ч. 2 ст. 1162 ЦК України) [2]. Крім того у зазначеній конструкції закріплено обмеження розміру відшкодування шкоди вартістю майна, яке рятувалося (ч. 2 ст. 1162 ЦК України) [2], що слід розглядати як відступ від принципу повного відшкодування шкоди.

По-шосте, зобов'язання внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи мають ознаки регулятивних та охоронних зобов'язань. Специфіка таких зобов'язань полягає у тому, що відсутня трансформація регулятивних правовідносин в охоронні, оскільки охоронні зобов'язання виникають не як наслідок порушення регулятивних норм, а є наслідком розподілу обов'язку відшкодування шкоди, завданої рятувальнику, та його виконання. При цьому такий розподіл міститься у регулятивних нормах глави 80 ЦК України для забезпечення охорони цивільних прав та інтересів рятувальника у разі завдання шкоди його життю, здоров'ю, майну. Це означає, що зобов'язання внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи є недоговірними ре-

гулятивно-охоронними правовідносинами, де за підставою виникнення та розподілом обов'язку відшкодування шкоди, завданої рятувальнику – регулятивні, а за своїм призначенням (функціями, завданням) – охоронні. Специфіка такого виду недоговірних зобов'язань полягає у тому, що вони набувають характер регулятивно-охоронних правовідносин одночасно без будь-якої трансформації одних в інші, як це характерно для договірних зобов'язань. Крім того, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, є окремим видом недоговірних зобов'язань, що виникають із правомірної поведінки його учасників.

Окрім вище зазначених ознак зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, як різновиду недоговірних зобов'язань, досліджуваним зобов'язанням властива ще специфічна ознака, що виокремлює їх із решти зобов'язань.

Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, супроводжуються на всіх етапах свого існування потенційними ризиками. За висновком Р.А. Майданика, «категорія ризику буквально пронизує все наше життя, її прояви знаходимо в різних видах життєдіяльності людини» [6, с. 25]. Отже, такі зобов'язання є ризиковими, які характеризують такі положення про ризик:

1) *ризик властиві суб'єктивні та об'єктивні елементи, де об'єктивні елементи – це реальна загроза життю, здоров'ю та майну фізичної особи, а суб'єктивні полягають в усвідомленні особою, яка має намір вчинити рятувальні дії, імовірності завдання їй шкоди внаслідок здійснення таких правомірних дій, а також імовірності не одержання повного її відшкодування;*

2) *реалізація ризику особою, яка має намір вчинити рятувальні дії, обмежена нормативними приписами, де у статтях 1161 і 1162 ЦК України [2] закріплено умови за яких виникають зобов'язання з відшкодування;*

3) *способом управління ризиком, спрямованим на захист цивільних прав та інтересів рятувальника, є розподіл ризику у зобов'язаннях із відшкодування шкоди, який встановлюється імперативно у статтях 1161 і 1162 ЦК України [2];*

4) *до моменту виникнення зобов'язання відомо про державу як суб'єкта, на якого покладаються невідгідні майнові наслідки з відшкодування шкоди рятувальнику, понесеної ним від реалізації ризику, на засадах принципу справедливості;*

5) *ризик особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, полягає у тому, що може мати місце відступ від принципу повного відшкодування шкоди внаслідок чого особа-рятувальник може не одержати повне відшкодування шкоди за двох обставин: а) шкода відшкодовується з урахуванням майнового становища власника (володільця) майна, якому завдана шкода (абз. 2 ч. 2 1162 ЦК України) [1]; б) розмір відшкодування шкоди не може перевищувати вартості майна, яке рятувалося (абз. 3 ч. 2 1162 ЦК України) [2].*

Висновки. Зобов'язанням з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, властиві такі спеціальні ознаки:

1) *це цивільне майнове правовідношення, пов'язане із завданням шкоди рятувальнику;*

2) *підставою виникнення є правомірна поведінка у формі юридичного вчинку фізичної особи – рятувальника;*

3) *суб'єктами є потерпілий – рятувальник, та ті суб'єкти, які зобов'язані відшкодувати шкоду; потерпілим є особа, яка без відповідних повноважень вчиняла рятувальні дії; до моменту виникнення зобов'язання відомо про державу як майбутнього суб'єкта відшкодування;*

4) *об'єктом зобов'язання є відшкодування шкоди, завданої рятувальнику;*

5) *це різновид недоговірних зобов'язань;*

6) *характерним є імперативність правового регулювання загалом, однак на стадії виконання зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої майну рятувальника, який без відповідних повноважень рятував від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, таким зобов'язанням характерний як імперативний, так і диспозитивний механізм правового регулювання;*

7) *призначені для виконання охоронної (захисної), відновлювальної та виховної функції;*

8) *відшкодування шкоди рятувальнику здійснюється за принципом повного відшкодування; винятком із цього принципу є відшкодування шкоди, завданої майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, де розмір відшкодування: а) залежить від майнового становища власника (володільця) майна, якому завдана шкода; б) обмежується вартістю майна, яке рятувалося;*

9) *відносяться до регулятивно-охоронних правовідносин, де за підставою виникнення та розподілом обов'язку відшкодування шкоди, завданої рятувальнику – регулятивні, а за своїм призначенням (функціями, завданням) – охоронні; набувають характер регулятивно-охоронних правовідносин одночасно без будь-якої трансформації одних в інші;*

10) *мають ризиковий характер.*

Вищезазначена характеристика дозволяє визначити поняття зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої внаслідок рятування здоров'я, життя та майна фізичної особи, як майнових ризикових правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди особі, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози здоров'я, життя та майно іншої особи (рятувальник), що не є порушенням договірної зобов'язання, у силу яких держава чи власник (володілець) майна, яке рятувалося, зобов'язані її відшкодувати, а рятувальник має право на відшкодування завданої йому шкоди в повному обсязі, крім випадків, передбачених законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Шапошніков Д.С. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2005. 184 с.
4. Чернат В.А. *Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2006. 20 с.
5. Романюк Я.М. Правова природа диспозитивних норм цивільного права України. Вісник Національної Академії правових наук України. 2016. № 4. С. 138–151. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-138-151.pdf.
6. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник / за заг. ред. Р.А. Майданика. К.: Юстініан, 2010. 1008 с.